ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԵՐԱՆԻՆԵՐ

Ա

Երանի աղխաց հոգւով, զի նոցա է արքայութիւն երկնից:

Այսպէս ըսաւ Մեծ Վարդապետը, լուսաւորուած անշուշտ այն էապէս մշտագոյ տագնապէն, որով փաթթուած դարէ դար քալեր է մարդուն վերագոյն հարցերէն մէկը այս աշխարհի վրայ, — մեր օրերու բառով — հարուստի և աղքատի յաւիտենական տագնապը:

Մարդերու տառապանքին աղբիւրը արտաքին ըլլալէ աւելի ներքին է:

Մեր կիրքերը, փափաքները, միտումները, տեսիլները, ասոնք են որ կը չինեն մէկ կարեւոր մասը մարդուն իրական աշխարհին: Ունենալու և աւելին ունենալու տենչը՝ տագնապն է ոչ միայն անհատներու, այլ նաև պետութիւններու: Պատերազմ, արիւն յափշտակութիւն ինչպէս անհատներու՝ նոյնպէս պետութիւններու մէջ, արդիւնքներ են ներքին այս բերումներուն:

Ցաւակոտ փաստարկութիւններ պէտք չենք գտնէր, ինչպէս կ'ընեն այսօր մարդիկ, այդ ախորժակները ներկելով, անոնց բուն իրականութիւնը ստուերելով խոշոր տարբազներու տակ, որոնք քանի մը մեծ մշակոյթներու պաշտպանութիւնն ալ վայելէին, փորձելով վերադարձ մը նախնականին, ու բանաձեւելով հասարակ ախորժակներ՝ նոր օրերու այլագունակ տեսութիւններու պատմուճաններէն արտահանուած: Ի վերջոյ ամբողջ պատերազմ մը (Բ. Մեծ Պատերազմ) կը բխի ուրիշին հողը կուլ տալու ամենասովորական ախորժակէն, ինչ անուն ալ տրուի այս ծանօթ արարքը վսեմակերտելու, մտածող մարդը չի խաբուիր:

Մարդը ծով մըն է պէտերու, գժուար է գոհացնել զանոնք մեր աշխարհէն, անհաւասար չափով բաշխուած մարդոց բաղխին: Առելութիւն, կռիւ, յափշտակութիւն, արարքներ են մարդկային այդ ըզգացումին: Որքան ալ ճիշտ ըլլան օրէնքները որոնք լեռներէն տուեցան և գեղեցիկ խօսքերը՝ ամոքելու մարդոց ողբերգութիւնը, հոգին կը մնար տրտում ինչպէս փառքի՝ նոյնպէս չքաւորութեանը մէջ: Վասնզի առանց հոգեկան յեսուսագետնի, բոլոր խէալները մարդոց կը մնան կրկնելուելոյներ, յոգնած ու մաշած յաւիտենական ուղևորին, մարդուն դիմաց: Մեր ժամանակներու յեղափոխութիւնները ընկերային ու անտեսական մարզերու վրայ, հաշտութեան ծրագիրներ ու քանակները, չկրցին բնաւ հաւասարակշռել մեր պէտքերը այս աշխարհի դիմաց: Մարդուն երջանկութիւնը առնելով չէր չինուեր, ոչ ալ հրաժարելով, վասնզի առաջին կերպը կը բազմապատկէր մեր ունենալու պէտքը, իսկ վերջինը՝ կը մեռցնէր կեանքին երկարող մեր տենչերը: Անհրաժեշտ էր հետևաբար որ մեր պէտքերը վերածուէին իրենց բնական և նուազագոյն չափերուն. այս ոգիով դիմաւորուէր կեանքը, և ստեղծուէր նոր մարդը, նոր տունը, նոր գործը, նոր ազգն ու մարդկութիւնը:

Ներան քարոզիչը տուաւ օրէնքները այդ նոր աշխարհին, որուն հիմերը պէտք է դրուէին նախ մարդոց հոգիներէն ներս: Հոգիով աղքատութիւնը առաջին յղացքն էր այդ թագաւորութեան:

Աշխարհը ովկեան մըն է բարիքներու, եթէ կը ներուի այս հեռատեսել բացատրութիւնը: Ի՞նչ ողբերգութիւն որ այդ բարիքներու անհունութեան դիմաց հաւասարապէս տառապին անօթութեան չատ չեշտուած զգայնութիւններով մարդեր, որոնք ճամբայ էին իննկած չտառապելու չատ հաստատ վճիռներով: Կ'առնենք երկու նմոյշ, իրար հակադրուած խումբերէ, ցոյց տալու համար թէ որքան քիչ և գէշ կը հանկանք նոյնիսկ այն բաները, որոնց ստացումին, իւրացումին համար ամբողջ դրութիւններ ենք յաստատկերտեր: Պատմութենէն գիտենք իմաստասիրական և ընկերային դրութիւններ: Եկնթարկեցէք զանոնք վերջնական վերլուծումի, և ձեր գտնելիքը մէկ և նոյն բանն է: Ի՞նչ կ'ուզէր բարիքներու այդ ովկեանին դիմաց իր սեղանը լարող Epikուրեանը — բառը տանելով իր հարազատ իմաստին, և ոչ թէ ազաւաղեալ հանրածանօթ կաղապարին — եթէ ոչ այնքան որքան պիտի պահանջէին իրմէն իր զգայարանքները, ծծելու համար իրենց մանր

բաթելերով լինչ որ բանաւոր ու արդար էր, առանց տառապելու սակայն այն ծայրայեղ-օրէնն խիստ և խիտ աւելիէն, որուն երազին տակը կը տառայտէր գործեալ այդ ոճկեա-նին դէմ իր սեղանը զարնող, բայց ինք-զինքը միայն ուտող ստոյիկեանը, աւելի ուրիշ բառով մը ճգնազգեացը։

Ձեռնք գիտեր երբեւիցէ եղած է չըլյան մը ուր տառապանքին համը վայելքի հա-կադրելուն մէջ, մարդեր իրենք զիրենք կարողացած ըլլային բաւարարել և փախել այս աշխարհէն, քանի որ ատիկա ընողները աւելի անհուն անօթիներ էին, հարիւր ան-գամ աւելի տառապող, քան հասարակ ըն-չազուրկը։

Դաշնակահարը զրկուած մատներու գոր-ծածուքենէն, ապահովաբար չատ աւելի ուժով կը տառապի տառապանքը երգին քաղցրութեան, այնպէս պատրաստ ատել-ներուն տակ, լուռ ձայներու ծով, ինք-զինքին բաժնելու, անձրևելու ճակատա-գրով մը։ Հոգին չի գոհանար կեանքով մը որուն մէջ գարնանածաղիկը գարնանածա-ղիկ մը ըլլայ լոկ, և կամ հէքեաքէն՝ ուր կ'անգիտացուի իրական գարնանածաղիկը։

Ամենք այս տարագը մեկնելու համար կանգ առած են աղքատութեան գազափարի ընթացիկ եւ հասարակ հասկացողութեան առջև։ Թէ անընդունելիը ստուգիւ հոգիի անդորը վիճակ մը կուտայ մարդուն, լիովին չի բացատրեր կացութիւնը։ Անբաւականն ու թերեւս սխալ այս հասկացողութիւնը քրիստոնէութեան առաջին օրերէն ակսեալ, ծնունդ տուաւ մարդերու և խումբերու, որոնք արհամարհեցին կեանքի նիւթական բարիքները(*)։

Ուրիշներ այս յղացքին տակ ուզեցին հասկնալ ան՝ որ իր բոլոր ունեցած առա-ւելութիւններուն մէջ կը զգայ ինքզինքը պարզ ու խոնարհ։ Եւ դեռ ուրիշներ՝ որոնք «հոգիով աղքատը» կը նկատեն դժբախ-տութեանց մէջ ինքզինքը քալ զգացող մարդը, հերոսը, սուրբը։ Մարդեր որոնք չեն կորսնցներ իրենց ներքին խաղաղու-թիւնը այն բոլոր պահանջներուն և բերում-ներուն դէմ որ մեր կեանքին է յատուկ։ Հետևաբար կը յաւելուն սուրբ գրոց բոլոր զգօն մեկնիչները, խոստացուած արքայու-թիւնը այս աշխարհի տիրապետութենէն տարբեր՝ այս երկրի վրայ կռուան և ապա-ւէն չունեցող մարդերու, աղքատներու թագաւորութիւնն է։

Երկինքն ու երկիրը իրարու հակադիր երեսներ նկատուած են առհասարակ, ինչ-պէս մարմինն ու հոգին։ Այս աշխարհի բա-րիքներէն բաժին առնել չկրցողներուն չէ միայն այս մտածումը։ Սակայն մեծ վար-դապետի մտքին մէջ անոնք իրարու հա-կադիր յղացքներ չեն, այլ լրացուցիչներ։ Տեսանելին հայելին է անտեսանելիին։ Ծո-րենիներու ոսկի արտը, հասող առուակը, երկնքին բարձրացող ծառը, անտառին խորը երգող թռչունը, իրեն կ'երևին իբր թա-փանցիկ եւ ամբողջացուցիչ պատկերներ մարդկային հոգիին եւ իր մեծ ճակատա-գրին։ Տեսանելի այս իրերու եւ երևոյթ-ներու ետին Ան կը տեսնէ անտեսանելին։ Այս աշխարհի վրայ կեցած կ'ապրի երկինքը եւ իր հետը կը կրէ գայն ամէնուրեք ե-կրի վրայ։

Գեղեցիկ ու նոր երկիր մը կ'ենթադրէ նման երկինք մը։ Շքեղ ու հարուստ է եր-կիրը, երբ պայծառ ու քաղցր է երկինքը։ Նոյն է պարագան մարդկային կեանքի մէջ։ Իրերը մութ կամ պայծառ կ'երևին համա-ձայն անոնց վրայ ինկող մեր նայուածքին, մեր մտածումին։ Անոր համար պայծառ ու արևոտ կրօն մը կ'ենթադրէ Բարի Աստուած մը։ Հնդիկ կրօնին մէջ երկինքը խոր է և մութ ու մարդուն ճակատագիրը տրտում և անորոշ։ Հին Ուխտը ունի իր վրիժառու աստուածը, անոր համար այլասիրտ և ինք-նասէր է ժողովուրդը։ Ներնութեան լեռան վրայ ամէն լինչ խաղաղ է ու քաղցր և բնութեան այս անուշ երազանքին մէջ, ուր ամէն լինչ ներկայ է, վանսկի երջանիկ մտածումներէն է տիրապետուած, կը դադ-րին մտքին համար բոլոր խորութիւնները,

(*) Թերթս հարցը քիչ մը լաւ փոքրել պիտի նչա-նակեր, այս կապս համամարդկային տագնապը զեռևդել փոքր ժողովուրդներու իմացական ու բարոյական դրամային կեդրոնը, գոյն ընդունելով իբր երեւոյթ սեմական իմացականութեան բառագործն մէկ իր կեդրոնը ունեցող։ Աւելի քան երբեմն-թիւն է որ վերածիններուս գաղան, ամբողջ հետս արեւելքը կ'ապրեր մեծ անդորը որ ծնունդ էր կործանող և բարձացող քաղաքակրթութեանց, մտակոյրներու փոխանցումներուն։ Աւստ-յին գաղան փարթամ և չքեղ ընկերասանեան մէջ դէպ ճակա-նեղուտ յանձնած իրենց մեքենութիւնը, լեչեռնները էին այն մարդ-դիկը որոնց կ'ապրեին աշխարհական տապրելու որքան պարա-գին մէկ իրենք զիրենք արքայացուցած։ Պատմութենէն դի-տենք գաղեակ որ այդ գաղան մեքենաբար արեւելքի մէկ հաշարներով կը հաւատին հոգեկան տագնապին զարնուած պարզ սրքան բարի մարդեր, մին իր առանց, մին իր կնոջ, և ու-րիշ մը իր պատաճ լեզուն, դանելու համար զերագոյն հարա-տութիւնը։

այնքան դարերով կերպարանք առած և չինած, լգործածելու համար նոր բառը, գասակարգը: Հոն ուր մարդիկ պիտի ամբլչնային իրենց աւելի խելքէն, փառքէն և պիտի որոնէին այն գետինը, անկիւնը, ուր կարենային քովքովի նստիլ բոլոռնը ու ոսկեճամուկ ծիլանաւորը: Բոլոր մարդերու եղբայրութեան զգայնութիւնը եթէ մեզի կը տրուի ունենալ քրիստոնեայ կամարներուն ներքև, թերևս ատիկա կուգայ լերան վրայ արձակուած այս պատգամին խորունկ արձագանգներէն: Չի մեմ եղբայրներ եմ աւելի շատ մեր չունեցածին մէջ, քան մեր ունեցածին:

Այս յղացքը սակայն ցնորք մը չէր այն օրերուն, երբ լերան մեծ ֆարոզիչը երանեց «հոգիով աղքատները», ոչ ալ մեր օրերուն: Անիկա «մեր մէջն» է և կը պատկանի ամէն ժամանակի մարդոց. թագաւորութիւն այսօրուան վաղուան: Ամէն օր որ իր բարիքը կը բանայ մարդոց՝ սկիզբ մըն է այդ թագաւորութեան: Եւ եթէ ան «երկնային» յորդորչուած է մեզի այս երկրի վրայ ապրողներուս, պատճառը այն է որ երկրայինը՝ թագաւորութիւնն է նիւթին, միսին, ոսկրին միացն:

Սակայն թող սխալ չհասկցուի պատգամը, աղքատներու պաշտպանողականը չէ որ կ'ըլլայ ընդդէմ այս աշխարհի հզօրներուն, ինչ որ փորձեցին դարերով Հին Ուխտի բոլոր մարգարէները, աղքատը հոմանիք ընելու չափ «սուրբին» և «Աստուծոյ բարեկամութեան»: Եւ ինչ որ կը փորձեն մեր օրերու ընկերաբաններն ու տնտեսագէտները, «ընչազուրկներու» թագաւորութեան մը ի հաշիւ:

Հոս խօսքը չէ վերաբերիր ընչազուրկ ապրելու իտէալին և կամ վիճակին, որ դարերով ինչպէս օտար՝ նոյն չափով և քրիստոնեայ չատ մը բարոյագէտներու և սուրբերու կեանքի կանոնը եղաւ: «Մուրացիկ կարգեր» յատուկ չեղան միայն հընդիկ աղանդներու: Միջին դարուն, «Լիոնի աղքատներ», «Աւետարանի խեղճեր» եւ քրիստոնէութեան առաջին օրերէն աշխարհը ուրացող էգեմոններ, արգոնաւորդներ կը թուին ըլլալ երկնքի արքայութեան, առանց սակայն օրինաւոր դուռնէն ներս մտած ըլլալու, չխոթելով առարկան ոգիին և ձևը ներքին խմաստին հետ: Հոգին աղքատ է երբ լեցուն չէ կեանքի արտաքինէն, փոփոխականէն, սուտէն, այլ լեցուն՝ ներքին, յաւիտենական և ճշմարիտ իմաստներէն:

Ինքզինքին մէջ կղզեացող ու կեանքէն փախչողները չեն «հոգիով աղքատներ», խորունկ է տարբերութիւնը իրականութեան եւ ձեւին, ոգիին եւ անոր արտաբերման կերպին միջև: Ու քիչ, շատ քիչ է թիւը մարդերուն, որոնք ճիշտ կերպով դիմաւորած ըլլան կեանքի այս իրականութիւնը:

Կարելի է գլուխ հանգչեցնելիք տեղ մը չունենալ, քաղաքէ քաղաք չրջիլ և գիւղ գիւղ, և խօսիլ մարդոց բոլոր առաքինութիւններէն, լուալ ուրիշին ոտքերը և խաչել ինքզինքը մարդերու համար, և սակայն լեցուած մնալ աշխարհի հոգիով: Չի բաներ ամբողջ ունեցածը տալ, եթէ ան չի մատուցուիր ամբողջը չահելու չատ աւելի բարձրահայած մտապատկերով մը: Մեր քաշխումը կը նմանի հող նետուած հատիկներու, մէկին դէմ մէկ, երեք, հինգ, ըսեր են մարդիկ: Մէկի դէմ բիւր, մէկի դէմ միլիոն, այսպէս է որ կուգայ իր մեծ մատծումէն լնկած գազափարը, և փոխանակ նուազելու իր մասերուն մէջ, կ'աճի: Ինորհեցէք թէ ինչ աճում է զոր տեսանք այս կէս դարու ընթացքին մտքի գետինին վրայ, ուր որոմն ու ցորենը նետուեցան հաւասար անփթութեամբ և ստեղծեցին մեզի երկու ահաւոր պատերազմներ: Ահա թէ ինչու կ'ըսենք ամբողջը տալը չէ որ բան մը կ'արժէ, այլ տրուածը անհունապէս բաժանական ընծայելու մեծ կարողութիւնը:

Կան աղքատներ որոնք այդ անունը առին վասնզի կարող չեղան երբեք աւելին չահելու, ուրիշներ՝ որոնք ծնան, առանց ոչինչ ունենալու, և ուրիշներ, որոնք բաժնեցին ամէն իրիկուան ինչ որ չահեցան օրուան ընթացքին: Բայց ասոնք չեն երանուածները: Ճիշտ է թէ հարուստը ինքզինքին չի պատկանիր, սակայն կան հարուստներ որոնք աղքատ կը մնան հոգիով, և աղքատներ՝ որոնք բնաւ պիտի չարժանանան երանութեան, ոչ լեռներու և ոչ ալ իրենց աղքատիկ չարկերու ներքև: Վասնզի հոգիով աղքատութիւնը կեցուած մըն է աշխարհին դէմ, մարդուն ունեցածէն ու տրուածէն վեր չափանիշերով:

Հնդիկ կրօնուսոյցը, ստոյիկեաններ և

բոլոր ժամանակներու բարոյապէտները կը պատուիրեն հրաժարիլ հարստութենէն, սակայն աղքատութեան սէրը և ընչազուրկ վիճակ մը բաւ պիտի չգային երաչխաւորելու հոգիով աղքատը՝ լերան պատգամին մէջ։ Իմաստասիրական յղացք մը չէ ան, ոչ ալ կեանքի կանոն մը։ Մարդը որ կը տառապի իր աղքատութեանը համար և կամ կը պարծենայ անով, չատ մօտ է հարուստի բարոյական վիճակին։ Հոգիով աղքատը իր ուրոյն ուղղութիւնը ունի այս աշխարհը լեցնող իրերու և երեւոյթներու հանդէպ. ընկերային կամ տնտեսական վիճակ մը չէ ան, այլ հոգեկան կեցուածք մը. մէկը որ չի փոյթներ աշխարհէն, այսինքն անոր չարէն, ու չի ծախեր իր ազատութիւնը, որ «երկնաքաղաքացի» է և մաս չառներ այս երկրի անցաւորութենէն։

Երջանկութեան իրական աթոռը մարդուն ներսն է, ոչ թէ արտաքին իրերուն մէջ. մարդուն բարոյական կերպին և ոգեկան կեցուածքին մէջ։ Արտաքին իրերը գոյն, ձեւ ու արժէք կը հագնին մարդուն ներքին լոյսին համեմատ։ Այս աշխարհը լեցնող իրողութիւնները իրենց առարկայական իմաստով միշտ գոյ են, ինչպէս մանուկին, այնպէս ալ հասուն մարդուն նայուածքին տակ, բայց նոյն կերպով չեն դիմաւորուիր. անոնք կը ձեւաւորուին ու կ'արժեւորուին մեր անոնց նկատմամբ ցոյց տուած կամ անոնց վրայ արձակած ներքին տրամադրութեան համեմատ։ Այս տիեզերքը կազմող իրերը կային աշխարհի սկզբնաւորութենէն, բայց չէին նշմարուեր, ինչպէս կը պատմէ Սուրբ Գիրքը, միայն արարչական լոյսին տակ անոնք առին գոյն, ձեւ և մարգուն իմացականութեան մէջ արժէք և իմաստ։

«Երանի աղքատաց հոգւով» յղացքը չի վերաբերիր հոս խեղճերուն, ընչազուրկներուն։ Ինչպէս այն ատեն այսօր ալ հասարակաց ապերջանիկ են ինչպէս հարուստը՝ նոյնպէս և աղքատը։ Մոգական առաքինութիւն չկայ ոչ մէկին և ոչ միւսին համար։ Եթէ Ադողոնի ձեռքին տակ բոլոր գործիքները հաւասար անուշութեամբ կը հնչեն, այնպէս ալ կեանքի բոլոր պայմաններու ներքև կարելի է լսելի ընել հոգիին երգը։ Պայմանները և կեանքի վիճակները չեն որ կը ստեղծեն զայն, այլ անոնց հանդէպ մարդուն ցոյց տուած ներքին տրամադրութիւնը, անոնց վրայ իր արձակած հոգեկան լոյսը եթէ կ'ուզէք։

Աղքատ վիճակը չէ որ երանելի է, այլ հոգին որ վեր կը ծայրնութենէն, վազանցուկէն ու պատրանքէն և անոնց պատճառած տագտուկէն ու վէրքերէն։ Հոգիով աղքատ չեն բոլոր անոնք՝ որոնք բուրգեր չինեցին իրենց յուշարձաններ այս աշխարհի թագաւորութեան, ոչ ալ անոնք՝ որ այսօր ուժգուն յարկերոց չէնքեր կը բարձրացնեն դագաղի մը սահմանուած իրենց մարմինին։ Բաբելոնի աշտարակը կառուցանելու այս նոր արհեստագործները աշխարհին կը նային իբրև յատկանիշ մը, և կը գտնեն ինքզինքնին ուրիշներէն, ապահովելու համար միայն իրենց կեանքը այս մոլորակին վրայ։ Հոգիով աղքատը ոչինչ ունի իրեն սեպհականելի, գինքը գտող ինքզինքէն և ուրիշներէն։ Այն՝ որ չի փնտռեր իր թագաւորութիւնը, այլ բոլոր մարգոց, որոնք եղբայրներ են իրեն, ան է «հոգիով աղքատը»։ Փիլոսոփայի թագաւորութիւնը կը պատկանի բոց, անկախապաշար միտք ունեցողներուն. իսկ «երկնքի արքայութիւն»ը անկախապաշար սրտերու, որոնք իրենց «տէրերը» չունին, որոնք իրենց հոգին բոյնի չեն դրած հաճոյքի և ոսկիի որդնալից կարասներուն խորը։

Ցնծոյ հարստութիւնը պատիժ մըն է. ոսկին ու հաճոյքը կը խեղդեն մարգուն մէջ բաներ՝ որոնք անհրաժեշտ են մեր երջանկութեան։ Հարուստը ինքզինքին չի պատկանիր. իր մէջ կը մեռնին տակաւ կրօնական յափշտակութիւնը, բանաստեղծականի վմայականքը նիւթականէն գուրս իրողութիւններու նկատմամբ, և ասպետական խանդավառութիւնը։ Բռնուած իր հարբուտութիւնը աճեցնելու և պահպանելու հոգերով և գայն կրցնելու վախով, չունի ժամանակ յաճախ գայն վայելելու։ Սիրոյ և ազատութեան իր ամբողջ գօրութիւնը գրաւուած է նիւթի այս կռիւն, որուն մէջ նախապէս և իրապէս պարտեալ մըն է ինքը։ Իր բարիքին համար ուզած է ունենալ մաս մը այս աշխարհէն, բայց կորնցուցած է ինքզինքը ամբողջ։ Բան մը այն ատեն մերն է երբ միայն մերն է, մարդ չի կըրնար տանալ ոչ մէկ բան, — իրապէս ըսած տանալ — ինքնիրմէն գուրս։ Իրմէն գուրս

բաներու տիրանալու գաղտնիքը անոնցմէ հրաժարիլն է։ Հոգիով աղքատը ինքզինքին կը պատկանի, տէր իր ազատութեան, իր հոգիին և անոնցմով աշխարհին։ Իսկ որ ոսկիին կը ցանկայ կը հրաժարի խաղաղութեան, ազատութեան և սիրոյ բարիքներէն, այսինքն հոգիէն. վասնզի միակ աղքատութիւնը որ ճշմարտապէս հարուստ կ'ընէ մարդը՝ «հոգիի աղքատութիւնն է»։

Դրամին ու հաճոյքը միայն ցեցեր չեն մեր անձնական երջանկութեան, անոնք կը պատուեն նաև ընտանիքին այն սուրբ քօղը որ կը զատէ ընտանեկան յարաբերութիւնը։ Դրամը մարդուն ձեռքին մէջ արժէչափը ըլլալէ յետոյ, մարդը կը վաճառէ ու կը գնէ նաև նուիրականութիւններ՝ որով հարուստը կ'աղքատանայ՝ ու կը տրամի աչխարհի հոգին, վասնզի կը հաւատայ յարաբերական իրականութիւններու միայն, մինչ աչքը բացարձակ իտէալին կը նայի, և ազատութիւնը նիւթէն ձերբազատման։

— Ստորինը միշտ իր մէջը կը կրէ վերինը — մտածում մըն է որ խոր իրողութիւններու կը նայի։ Պարտիզպանը, ձկնորսը, հովիւը ընկերութեան ստորին խաւերուն կը պատկանին. մարդեր են որոնց զգացումներն ու երազները պարզ են մանկունակ ըլլալու չափ, սուրբ և պայծառ։ Մի՛ մոռնաք թէ մարդու մը մտածումը մտածումն է իր զգացումին։ Բայց թագաւորութիւնը կը պատկանի այս պարզ ու անմիջ մանկունակութեան, ուր ինչպէս մարգուն՝ նոյնպէս մարգկութեան ոսկեդար կայ արեւոտ և անամպ։ Ու եթէ ճիշտ է մեզմէ իւրաքանչիւրին մէջ այս անոյշ փորձառութիւնը, ան պէտք է աղրիւրը ըլլայ մեր բովանդակ կեանքին և սկզբունքը նաև վաղուան թագաւորութեան։ Մեր անցեալին վերաբերմամբ ըսուած բոլոր զրոյցները կուգան հաստատելու թէ մենք աքսորած ենք ինքզինքնիս այս անոյշ աչխարհէն, որ մեր և մարդկութեան մանկութիւնը եղաւ։ Ճիշտ է թէ չենք կրնար մանուկ մնալ, բայց պարտինք մանկանալ, կարենալ քնակիչն ու անդամը ըլլալու «երկնքի թագաւորութեան»։ Պարտիզպանը, ձկնորսն ու հովիւը աչխարհէն կը պահանջեն քիչ մը արև, քիչ մը օդ, քիչ մը ջուր, կտոր մը հող և վերարկու մը լոկ, և այս աչխարհը չատ ընդարձակ է բոլոր այդ պահանջներուն համար։ Անոնք չեն մտածեր ոսկի վահանակներու, աչխարհի չարիքին այդ միջնորդներուն, որոնք դիւրաւ կրնան համոզել որդին հայրն սպանելու, կինը՝ ամուսինն դաւելու, եղբայրը՝ եղբօրը նենգելու, ծառան՝ տէրը խաբելու, չարագործը ուղևորը կողոպտելու, ժողովուրդը՝ ուրիշ ժողովուրդին վրայ յարձակելու։ Դրամը որ կը պղծէ անկողինը, կ'ազարտէ անմիզ ձեռքերը, կը փրձէ կոյսերը, կը սրէ ցանկութիւնները, կ'արձարծէ ատելութիւնները ու կ'ըլլայ ծիծաղն ու թոյնը մարդկային կեանքին ու քաղաքակրթութեան, կը տարանջատէ եղբայր հաղիները ինչպէս Աստուծոյ այս արդար աբևին մէջ, նոյնպէս մարդկային եղբայրութեան և Աստուծոյ հայրութեան զգացումին նկատմամբ։ «Հոգիով աղքատները», մարդեր են, որոնց աչքերը կուշտ են աչխարհի բարիքներուն, բայց մանաւանդ չարիքներուն դիմաց, որոնք կեանքին կը նային գերեզմանի մը լայնքէն միայն, որոնց սիրտը բուխ է մարդոց ինչպէս թշուառութեան՝ նոյնպէս գժբախտութեան նկատմամբ։ Աչխարհը ընդարձակ է ու ճոխ և իրրև դրախտ մը տրուած մարդուն, ամէնքը կրնան երջանիկ ըլլալ եթէ գիտնան երջանիկ ըլլալ։ Երուսաղէմի մեծատուները, Լոնտոնի լորտերը և Ամերիկայի միլիոնատէրները աչխարհի այս թագաւորութիւնը չափչտուած և կեանքը գժոխքի են վերածեր թէ՛ իրենց և թէ ուրիշներու համար։ Վասնզի ինչ որ իրենք ունին ոչ իրենց և ոչ ուրիշներու կը պատկանի։

Քիչեր կ'անդրադառնան այն խորութեան որ լերան պատգամներուն է, պարզուկ էչերով մեզի հասած։ «Հոգիով աղքատը ելևնող վարդապետը, ինչ անոյշութիւն, որ իր բովանդակ կեանքի չրջանին ուրիշ կերպ ապրած ալ չըլլայ։ Ջուր տեղը չէ որ անիկա մեր նայուածքը երբեմն ուղղելու կը մղէ երկնքի ճնճուղին և հովիտներու չուչանին։ Ջուր տեղը չէ որ արտելու եզերքէն անցած, հասկերով հրաման կ'ընէ որ կշտանան իր աչակերտները։ Այն օրերէն ասդին միշտ ճնճուղ մը դեղին իր կտուցը առած կը պտտի հատիկին ետևէն և անկեր չի մնար։ Ու հովիտին չուչանը աւելի աղուոր կը հագուի քան Սողոմոնին կիները։ Հոգիով աղքատը ճնճուղին և չուչանին մէջ գեղեցկութիւն և բաւարարու-

ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ

Ամէն առաջ կը խօսէինք տառապանքի և ուրախութեան մասին։ Հա՛րց մը՝ որ դիմէ մեզ ամէնքս կը չահագրգռէ. որ կը դիմէ մեր մէջ եղող ամէնէն մտերիմ և ամէնէն խոր բանին։ Հարց մը՝ որ ամէն օր կը դրուի մեր առջեւ. — որովհետեւ ուրախութեան մեր բազձանքները, և ցաւին ալ չարժանալիքները տեւական են։ Կը չարչրկուինք մեր մէջ գործող բայց զիրար ժխտող ներհակ զգացումներէ, բաժնուած՝ այսպէս ըսելու համար, մենք մեր մէջ երկուքի։ Ունինք բուռն, բնական ու մշտական ձգտում մը երջանիկ ըլլալու։ Կը զգանք թէ երջանկութեան համար ենք ստեղծուած, ու զայն կը փնտռենք ամէն տեղ. ճիշտ ինչպէս մեր մարմինը օդ և սնունդ կը պահանջէ։ Եւ սակայն չենք յաջողիր գտնել այս երջանկութիւնը։ Մեր կեանքի մանկութեան ու պատանութեան տարիներուն մանաւանդ, կ'ապրինք զուարթ վայրկեաններ, հաճելի, հոգեբուռ վերծ ժամեր։ Բայց չափահասութեան մէջ հազուադէպ կը գտանան ատոնք, որքան խելամիտինք թէ, այս աշխարհի վրայ, ողորմելի մեր պզտիկ երջանկութիւնը տատանող չինուածք մըն է միայն, ուր ամէն բոպէ բան մը կը կոտրի, բան մը կը խորտակուի։ Ի՞նչ է արդիւնքը, երբ ըստ բախտի, իրարու վրայ նետուին բազմութիւն մը առարկաներու, կարասիներու, աթոռներու, սեղաններու. — գէշ հաւասարակշռուած բուրգ մը, անշուշտ, ուր ամէն ինչ անկայուն է. խանդակութիւն մը՝ առանց ոեւէ հաստատուութեան։ Այսպէս է և մեր երջանկութիւնը։ Ամէն վայրկեան, մեր և մերիններուն առողջութիւնը կրնայ տկարանալ. մահը կրնայ սպառնալ մեր սիրելիներուն. մեր չհերը կրնայ վտանգուիլ։ Բայց աստի, մեր մարդկային բնութիւնը, մեր էութեան կազմութիւնն իսկ անընդգաշնակութիւն մը, խառնակութիւն մը կը ներկայացնէ։ Հրաժայական, անխուսափելի ձգտումներ ունինք դէպի բարձրը և ցածը, դէպի բարին ու չարը, դէպի պարտականութիւն և դէպի հաճոյք, ու չենք կրնար ասոնցմէ ոմանց հնազանդիլ, առանց մաքառելու միւսներուն դէմ։ Կա՛մ տառապիլ՝ յաղթական դուրս գալու համար, եթէ կ'ուզենք մաքուր պահել մեր հոգին, և կամ՝ տանջուիլ խղճի խայթէ, եթէ չենք ուզեր պահել մաքրութիւնը մեր հոգիին։ Փափաքիլ այս կեանքի մէջ կատարելապէս երջանիկ ըլլալ, կը նշանակէ փորձել խաւարտէ դղեակ մը չինել, փոթորկալից օր մը, նաւու մը կամրջակին վրայ։ Զո՞ւր չանք. տղայութիւն պիտի ըլլար ատիկա։

Ուրեմն ի՞նչ։ Ցուսալքուի՞լ։ Բայց երբե՛ք, կ'ըսէինք առկէ առաջ, որովհետեւ տառապանքը, որ յիմար և անգութ իրողութիւն մը պիտի ըլլար եթէ աստուածային բան մը չունենար իր մէջ, կը վերածուի հասկնալի և նոյնիսկ օգտակար երեւոյթ մը, երբ Աստուծոյ մը մէջ կը գտնէ իր արմատը. Աստուծոյ մը՝ որ կանխատեսած է զայն, որ կ'օգնէ մեզի կրելու համար զայն, և որ դեր մը՝ պաշտօն մը տուած է անոր։ Տառապանքը կը ծառայէ արժանի ընելու զմեզ երկնքի երջանկութեան։ Ամէն անգամ որ անիկա առիթ մը կ'ըլլայ վեհանձն արարքի, քաջութեան, համբերութեան, ամէն անգամ որ անիկա կը գառնայ զոհաբերութիւն մը, այսինքն խոնարհութեամբ, սիրով նուիրում մը Աստուծոյ, այնքան կ'աւելնայ մեր իրաւունքը՝ երջանկութեան, մեր պարծանքը՝ արքայութեան։ Եւ այս յաւելումը պիտի չարունակուի ամբողջ յաւիտենութեան ընթացքին։ Վ. Հիւկօ երբ կորնցուց իր անդրանիկ աղջիկը՝ Էօթօյտինը, որ իր ամուսնութենէն կարճ ժամանակ յետոյ, արկածով խեղդուեցաւ Սէնի մէջ, սրբատաւոր մը գտից, որուն մէջ ասկայն, անհամ հարցում մը խառնեց, ըսելով Աստուծոյ.

Երկրիդիդ մէջ, ամպերուն պառուսակէն ալ անդին,
Ամրն ալեհուն էու ննջող եւ հանդարտիկ կապոյտին,
Մութ ու անյայտ ալ գործեր կը կատարե՞ս առդեօ Դուն,
Տարբր իբրեւ ուրիկ ներս մեծեն վիշտերն ալ մարդուն;

թիւն գտնող մարդն է այս աշխարհի երեսին, որուն տրուած ըլլայ բախտը ուրիշ աշխարհի մըն ալ հեռանկարը ունենալու. այս անգամ նոյնիսկ առանց ճնճղուղի և շուշանի, այսինքն անհուն երանութեան կայլակ մը իբրեւ, կանչուած ինքզինքը լուծելու նոյն երանութեանը չուրին մէջ։

ԵՂԻՇԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏ